

Türlere ve Müslümanlara soykırım uygulayan Ermeniler, bu olayı dünyaya farklı şekilde yansıttılar: Güya ki, Türkler Ermenilere soykırım uygulamışlar. Bunun için de arşiv belgelerini, tarihi bilgileri sahteleştirerek dünyayı "Ermeni soykırımına" inandırmaya çalıştılar ve bu inandırmanın siyasi uzantıları günümüze kadar devam etmektedir. "Aslında ise "Ermeni soykırımı" olmamış, Ermeni silahlı gruplarının zulmünden bıkan Türk ve Müslüman nüfus kendilerini korumuşlardır. Ölen Ermeniler ise savaş durumunda hayatlarını kayıp etmişlerdir. Ölen Ermenilerin sayı ise öldürülen Türk ve Müslümanlarının sayısından ise çok çok azdır. Toplu şekilde katliama uğrayanlar Ermeniler değil Türk ve Müslümanlar olmuşlardır".

Eserin üçüncü-son kısmını Birinci Dünya Savaşı yıllarında büyük devletlerin Azerbaycan siyasetinin askeri, diplomatik-siyasi ve stratejik yönleriyle ilgili Azerbaycan, Amerika, Almanya, Büyük Britanya ve b. ülkelerin arşiv ve kütüphanelerinde korunmakta olan arşiv belgeleri, konuyla ilgili resimler ve haritalar oluşturmaktadır.

Eser Azerbaycan Tarih yazımında incelenen dönem bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu dönem üzerine yapılacak yeni çalışmalar için geniş perspektifler sunmaktadır.

Eser sadece metot bakımından değil, siyasi bakımdan da değerini korumaktadır. 1991 yılından Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra kurulan bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti büyük devletlerin politikasında yine de yerini almaktadır. Farklı devletlerin Azerbaycan Cumhuriyetine yönelik politikaları oluşmuştur. Bu politikaların tarihini, kökenini anlamak bakımından eser bir daha değer kazanmaktadır. Çünkü büyük devletlerin politikalarında şekil, forma her ne kadar değişse de mana, esas değişmemektedir.

Elnur Ağaoglu

Muhammet Kuzubaş, MAHZEN-İ ESRAR İLE NEFHATÜ'L-EZHAR MUKAYESİ, Deniz Kültür, Samsun 2005, 60 s.

Divan şiirinin gelişmesiyle birlikte, şairlerin birbirlerinin eserlerini takriz (beğenme) nev'inden yeni bir edebi tür ortaya çıkmıştır: nazire. Buna göre bir şairin, beğendiği bir eserle aynı vezinde ve konuda benzer bir eser yazmasına nazire adını verilir. Nazireler mesneviden mesneviye olabildiği gibi, gazelden gazele de olmuştur. Öyle ki nazirelerdeki değişiklik bununla da kalmayıp konuların değiştirildiği, sadece iki eserin ortak yönünün vezinle ve biçimsel özellikleriyle kısıtlandığı dahi olmuştur.

Buna en iyi örnek tanıtacağımız eser farklı dönem ve bölgede yazılmış iki eserin karşılaştırılmasıdır. Bunlar tanınmış İran şairlerinden ve aslen Türk olan Nizamî'nin Mahzenü'l-Esrâr'ı ile Nev'izâde Atâyî'nin Nefhatü'l-Ezhâr'ıdır.

Bu çalışmayı kaleme alan sayın Kuzubaş eserini iki bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde *Mesnevi-Nazire-Hamse* edebi türleri hakkında bilgi vermektedir. İkinci bölümde ise *Mesnevilerin Mukayesesi* adı altında mesnevilerin yazılışı, şekil özellikleri, muhteva özelliklerini vermektedir. Ardından *Sonuç* bölümü gelmektedir.

Mesnevi-Nazire-Hamse adlı 1. Bölümde adı geçen edebi türler tanımlanmış, divan şiirindeki tarihsel görünüşleri ele alınmıştır.

Mesnevilerin Mukayesesi adlı 2. Bölümde ise Nizamînin Mahzenü'l-Esrâr adlı mesnevisi ile, ona nazire olarak yazılan Nevizâde Atâyî'nin Nefatü'l-Ezhâr'ının biçim ve içerik olarak karşılaştırılması yapılmaktadır. Mesnevilerin yazılışı kısmından öğrendiğimize göre, Nizamî Mahzenü'l-Esrârı Erzincan ve çevresinde hüküm süren Mengücekoğullarından Fahreddin Behram Şâh adına 1176'da yazmıştır. Nefhatü'l-Ezhâr ise 1624-25 yıllarında tamamlanarak Sultan IV. Murad'a sunulmuştur. Her iki mesnevi döneminin sultanlarına sunulma noktasında benzerlik taşısa da, yazılış nedenleri yönüyle farklılık arz ederler. Her iki şairin eserlerinde dile getirdiklerine göre; Nizami şiiri Sultana yaklaşma aracı olarak görüp, bu nedenle mesneviyi kaleme alırken, Nevizâde Atâyî ise nicedir dostlarından gelen ısrarlara karşılık hamse yazmak için bir türlü eline kalem alamadığını, rüyasında gördüğü Rusçuk beldesinde yaşayan Uryan Muhammed Dede adlı feyz ve himmet sahibi bir erenin rüyasında kendisinin eline kalem verip "yaz" emri üzerine yazdığını söylemektedir.

Şekil özellikleri kısmında ise her iki mesnevinin biçimsel özellikleri tanıtılmakta, benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaktadır. Mahzenü'l-Esrâr 2210 beyit civarındayken ona nazire olarak yazılan Nefhatü'l-Esrâr ise 3170 beyit tutmaktadır. Atâyî görüldüğü gibi Nizamî'yi tamamiyle taklit etmemiş, eserini daha hacimli olarak yazarak çeşitli eklemelerle geliştirmiştir.

Muhteva özellikleri kısmında ise iki mesnevinin önce özetleri verilmiş, ardından konularının kıyaslaması yapılmaktadır. Bu kısımdan öğrendiğimize göre Mahzenü'l-Esrâr 20 makaleden Nefhatü'l-Esrâr ise 20 nefhadan meydana gelmektedir. Gerek Nizamî gerekse de Atâyî makalelerinde ya da nefhalarında bahsettikleri konuyla ilgili bir hikaye anlatırlar. Bu yönleri itibarıyla, her iki mesnevi de didaktik / öğretici tarzın tipik bir örneğidir. Mahzenü'l-Esrâr tasavvufi düşüncelerin ağır bastığı bir eser görünümünde iken, ona nazire olarak kaleme alınan Nefhatül-Ezhâr ise

toplumda aksayan yönlerin ve çarelerin dile getirildiği, konularını şairin yaşadığı çevredeki gözlemlerinden alan bir eserdir. Eşerde Üsküp, Bursa, İstanbul, Babaeski gibi yer adları geçmektedir. Bu yönüyle de ilk gerçekçi / reel üslupla kaleme alınmış eserlerimizden biridir.

Sonuç kısmında belirtildiğine göre, her iki eserin birebir birbirinin taklidi olmadığı, şekil yönüyle uyuşan bir çok noktaya karşılık muhteva yönünden birbirinin neredeyse tamamen farklı iki mesnevi olduğu ortaya çıkmaktadır. Sayın Kuzubaş, Atâyi'nin eserini, Nizamî'nin eserine oranla toplumsal konuları gerçekçi bir gözlemlerle ve gerektiğinde argonun da kullanıldığı toplumun diline yer vermesi gibi nedenlerden dolayı daha başarılı bulmaktadır.

Kanaatimize göre yapılacak bu tür çalışmalar, bizde kıyaslamalı/karşılaştırmalı edebiyatın gelişimine katkıda bulunmasının yanı sıra, Divan şairlerimizin, bütünüyle İran ve Arap şairlerinin etkisi altında kalmadıklarını ve yerli ve orijinal konuları işlediğini göstermesi bakımından önemlidir. Sayın Kuzubaşı tebrik ediyor ve çalışmalarının devamını diliyoruz.

Salih Demirbilek

GÜLENSOY, Tuncer – ALKAYA Ercan, TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARI BİBLİYOGRAFYASI, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.

Sayısal bilimlerde bibliyografya çalışmaları çok sistemli bir şekilde yürütülmekte, hatta bu iş için özel araştırma kurumları, programlar, tarama motorları bulunmaktadır. Bir matematikçi veya fizikçi araştırma yaptığı konudaki yayınlara ve dünya literatürüne kolaylıkla ulaşabilmektedir. Maalesef sosyal bilimlerde bu anlamda çok şanslı sayılmaz. Bugüne kadar bibliyografya çalışmaları çoğunlukla dergilerde yayınlananları tasnif etmekle sınırlı kalmıştır. Bu eksiklik ve çalışmaların çoğalmasıyla yayınların takip edilmesinde yaşanan zorluk, son zamanlarda bibliyografya çalışmalarının daha ciddi olarak hazırlanmasına sebep olmuştur. Birçok araştırmacı çalışmaları sırasında bu yayınlardan faydalanmakta, ancak bu yayınların da doğal olarak birçok eksikliği bulunmaktadır.

Türkolojide ağız çalışmaları yerli araştırmacılar tarafından 1940 yılından sonra başlar. Bu alanda Caferoğlu öncü olma niteliğini taşır. Bununla birlikte Zeynep Korkmaz, A. Bican Ercilasun, Leyla Karahan, Ahmet Buran, Mukim Sağır gibi adını burada saymadığımız daha birçok yerli Türkolog Anadolu ve Rumeli ağızlarına yönelik önemli çalışmalar yapmış ve yaptırmışlardır. Yetmiş yıla yakın bir zamandır Türkiye Türkçesi